

GREGORIO NAZIANZENO, *Sulla virtù. Carme giambico [1,2,10].* Introduzione, testo critico e traduzione di Carmelo Crimo, commento di Manfred Kertsch. Appendici a cura di Carmelo Crimi e José Guirau (*Poeti cristiani 1*), Pisa 1995, ss. 459.

Grzegorz z Nazjanzu (ok. 330-390), jeden z największych autorów epoki patrystycznej, nazwany "Teologiem", był też pierwszym wielkim chrześcijańskim poetą. Pozostawił poematy dogmatyczne i moralne, hymny, modlitwy, wiersze okolicznościowe oraz krótkie epigramy. Do ważniejszych jego pism należy poemat moralny

O cnocie, składający się z 998 wersetów napisanych w formie trymetrów jambicznych. Utwór ten doczekał się wydania krytycznego, które sporządził Carmelo Crimi, dodając nadto wstęp i włoski przekład.

We wstępie włoski wydawca przypomina polski wkład w badania nad Grzegorzem Teologiem. Powołuje się na prace Leona Sternbacha i Tadeusza Sinki, którzy przygotowywali, na zlecenie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, edycję poematu *O cnocie* oraz innych pism kapadockiego autora. Carmelo Crimi z żalem stwierdza, że badania krakowskich filologów nie doczekały się właściwego uwieńczenia: zapowiadane przez nich już w latach dwudziestych naszego stulecia wydanie poezji i innych dzieł św. Grzegorza z Nazjanzu nigdy się nie ukazało.

Pocmat *O cnocie* należał w ciągu wieków do najczęściej czytanych pism kapadockiego poety. Jest skierowany do bezimiennego młodzieńca, który stoi przed wyborem drogi życia i studiów. Mówi o ważności wychowania w życiu chrześcijanina i zachęca do wypracowywania moralnych sprawności, które są nazywane cnotami. Wiersz omawia obszernie cztery cnoty: wyrzeczenie (*aktesia*), opanowanie siebie (*enkrateia*), męstwo (*andreia*) i powściągliwość (*sophrosyne*). Przytacza przykłady tych cnót, wzięte głównie z Biblii oraz ze świata pogańskiego. Wzywa też, aby w cnotach zaprawiać się w czasie najlepszym do kształcenia charakteru, to znaczy w młodości.

Pocmat Grzegorza jest ciekawym przykładem stosunku chrześcijan pierwszych wieków do kultury klasycznej. Kapadocki poeta nie waha się przytoczyć ideałów i przykładów moralności, jakie wypracowała starożytna *paideia*. Odważnie przedstawia zasady życia Epikteta czy Sokratesa jako wzór dla "filozofów" chrześcijańskich. Jednocześnie wyraźnie określa, w jakim stopniu chrześcijanin może korzystać z dzieł klasycznych.

Carmelo Crimo słusznie porównuje pocmat Grzegorza ze znanym traktatem Bazylego pt. *Mowa do młodzieńców, jaki pożytek mogą odnieść z czytania ksiąg pogańskich* (s. 31-34). Obaj kapadoccy autorzy głoszą wspólne idee. Zwracają się do młodych i podkreślają ważność wychowania w życiu chrześcijańskim. Obaj budują ideał wychowawczy "na mocnej podstawie biblijnej i ascetycznej, chociaż nadają mu charakter, w sensie szerokim, akademicki i uniwersytecki". Zarówno Bazyl jak i Grzegorz zgadzają się, że nawet czysto ludzka filozofia przygotowuje do spotkania z Bogiem, ale wskazują na kryteria korzystania z kultury pogańskiej. Głównym kryterium jest pożytek (*chresimon*), jaki antyczna kultura może przynieść dla rozwoju duchowego i religijnego chrześcijanina. Dlatego, podkreślają kapadoccy autorzy, należy rozważnie korzystać z pism autorów pogańskich, wybierając jedynie rzeczy wartościowe.

Grzegorz dodawał też, że edukacja chrześcijańska powinna prowadzić do oddania się Bogu w wolnym i świadomym wyborze. Przypominał, że najwyższą cnotą chrześcijańską jest miłość, jedynym zaś wzorem prawdziwej cnoty, która nas łączy z Bogiem, jest ostatecznie Chrystus. W ten sposób kapadocki poeta łączył wychowanie humanistyczne i chrześcijańskie.

Krytyczne wydanie poematu *O cnocie*, zaopatrzone starannym komentarzem filologicznym i rzeczowym autorstwa M. Kertscha, stanie się z pewnością inspiracją i pomocą do dalszych studiów nad poezją pierwszego wielkiego poety chrześcijańskiego. Będzie też podstawą, należy mieć nadzieję, polskiego przekładu utworu Grzegorza.

Włoski tom, rozpoczynający serię *Poeti cristiani*, zawiera także apendyksy: komentarz Kosmasa Jerozolimskiego z VII/VIII wieku do pisma Grzegorza, wersję syryjską tego poematu oraz przekład łaciński pochodzący z okresu odrodzenia włoskiego. Teksty te wskazują głównie na szeroką recepcję poematu *O cnocie* w kolejnych pokoleniach czytelników.

Ks. Józef NAUMOWICZ